

TURİZMDE İNOVASYON ARAŞTIRMALARININ (WOS) BİBLİYOMETRİK HARİTALAMA YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ

EXAMINING INNOVATION STUDIES IN TOURISM (WOS) BY BIBLIOMETRIC MAPPING TECHNIQUE

Harun ÇALHAN
Erciyes Üniversitesi
Turizm Fakültesi
Turizm Rehberliği
hcalhan@erciyes.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7256-2411

Halil Can ORHAN
Erciyes Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı
halilcanorhan@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1820-8339

ÖZ

Geliş Tarihi:
08.04.2024

Kabul Tarihi:
20.05.2024

Yayın Tarihi:
25.06.2024

Anahtar Kelimeler
İnovasyon
Turizm
Bibliyometrik
Haritalama
WoS

Keywords
Innovation
Tourism
Bibliometric
Mapping
WoS

Bu çalışmanın temel amacı, Web of Science (WoS) veritabanında turizmde inovasyon konusunda yayımlanan makalelerin bibliyometrik profilinin ve ağ haritalarının tespit edilmesidir. WoS veritabanının konu alanında, "touris*" ve "innovat*" anahtar kelimeleri ile 1975-2024 yılları arasında yayınlanmış makaleler, VOSviewer programı kullanılarak yıl, anahtar kelime, başlıca makaleler, en üretken ve en çok atıf alan yazarlar, dergiler, üniversiteler, ülkeler, yazarların, makalelerin, dergilerin ve üniversitelerin ortak atıf alma durumları bibliyometrik yöntemle incelenmiş ve ağ haritalaması yöntemiyle görselleştirilmiştir. Çalışmanın temel bulguları olarak; turizmde inovasyon konusundaki makalelerin 1991 yılı itibarıyla yayımlanmaya başladığı ve 2018 yılından itibaren makale sayısında ciddi artış yaşandığı tespit edilmiştir. En üretken ve en fazla atıf alan yazarlar, üniversiteler, ülkeler ve en fazla makale yayımlayan dergilere ilişkin bulguların önceki çalışmalardan farklılaştığı ortaya konulmuştur. Ayrıca, incelenen makalelerde inovasyon ve turizmden sonra en sık "sürdürülebilirlik", "girişimcilik" ve "Covid-19" anahtar kelimelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda önceki çalışmaların bulguları ile benzerlik ve farklılıklar tartışılmış, ileriki çalışmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the bibliometric profile and network maps of the innovation articles which place in WoS database. A searching process was held in the category of topic by using "touris*" and "innovat*" keywords comprising 1975-2024 data. In the study, 3.554 articles which indexed in "SSCI, SCI-Expanded ve A&HCI" in English were detected. Tourism innovation articles were analyzed by VOSviewer program in terms of publication year, keywords, citation numbers of authors, journals, universities, countries of authors and co-citations of authors, journals and universities. Citation and co-citation networks of the articles were visualized by bibliometric mapping technique. As the main findings of the study; it is determined that articles on tourism innovation started to be published as of 1991 and has a significant increase in the number of articles since 2018. It is also found that the findings related to the most productive and the most cited authors, articles, universities, countries and journals differed from previous studies' findings. In addition, following "innovation" and "tourism" keywords, "sustainability", "entrepreneurship" and "Covid-19" were the most used keywords in the articles. In the conclusion section, similarities and differences with the findings of previous studies are discussed and suggestions for future studies are made.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1466144>

Atıf/Cite as Çalhan, H., & Orhan, H.C. (2024). Turizmde inovasyon araştırmalarının (WoS) bibliyometrik haritalama yöntemi ile incelenmesi. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(2), 851-871.

Giriş

Yirmibirinci yüzyılın küresel iş dünyasında son derece önemli görülen, mevcut rekabet koşullarında işletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri ve büyümeleri açısından vazgeçilmez olarak değerlendirilen inovasyon, bir mal ya da hizmet üretiminde en iyiye ulaşmak, tüketici istek ve ihtiyaçlarını daha iyi şekilde karşılamak için yürütülen tüm yararlı süreçleri ifade etmektedir (Abernathy & Clark, 1984). Pek çok araştırmada, işletmelerin giderek daha dinamik hale gelen çevre şartlarına uyum sağlamalarının tek yolunun inovasyon olduğu vurgulanmaktadır (Teixeira & Ferreira, 2018). İnovasyon geliştirmek ve bu inovasyonları tüketicilerin ihtiyaç ve isteklerini karşılayacak şekilde pazara sunmak olumlu ve yararlı sonuçları beraberinde getirmektedir. İnovasyon yalnızca somut yeni bir mal veya hizmetin geliştirilmesi anlamına gelmemekte, ürünün üretimine veya sunulmasına yönelik teknik ve usullerde yenilenmeyi de içine alan bir süreci de kapsamaktadır (Çakmak, 2009; Ayaz, 2019; Çetin, 2019). İnovasyon, imalat endüstrisinde büyük bir öneme sahip olduğu gibi hizmet endüstrisinde de önemi sürekli artmaktadır. Turizm sektörü bireylerin yer değiştirme faaliyetleriyle gerçekleşen, döviz hareketliliği ile ülkelerin ekonomik açıdan kalkınmasına ve ülkelerin refah seviyesinin yükselmesine katkı sağlayan bir sektördür (Uzun, 2020). Hizmet sektörünün parçası olan turizm sektöründe yaratıcılık ve inovasyon önemli bir yer tutmaktadır. Turizm işletmelerinin rekabet üstünlüğü elde edebilmesi, destinasyonların rakiplerinden farklılaşabilmesi ve pazarlamada daha stratejik olabilmesi açısından inovasyonlar kritik bir niteliktedir (Aldebert, Dang & Longhi, 2011; Ülker, Örnek & Çalhan, 2020). Turistlerin sürekli olarak değişen beklenti ve talepleri, turizm sektörünün pazar yapısını değiştirmektedir. Talep değişimine cevap verebilmenin yolu olan inovasyon ise, turizm sektöründe rekabet avantajı elde edebilmenin yanı sıra finansal performansı arttırmanın da kaynağı olarak algılanmaktadır (Işık, Aydın, Doğru, Rehman, Sırakaya Türk & Karagöz, 2022).

Bibliyometrik çalışmalar araştırma yapılan alanın önemini, gelişmesini, gelecekte yapılacak olan çalışmalarda ne tür konuların hangi ölçüde çalışılması gerektiğini göstermesi açısından değerlidir. Ayrıca, bibliyometrik çalışmalar belirli bir alanda yapılan araştırmaların hangi konulara eğilim gösterdiğini ve bu alanda çalışma yapacak olan araştırmacıları teşvik etmesi açısından da oldukça önemlidir (Duran Sanchez vd., 2019; Pikketmaat, Peters & Bichler, 2019). Turizmde inovasyon son yıllarda ciddi gelişme gösteren bir araştırma konusu haline gelmiştir. İnovasyon ve turizmde ilişkin bilimsel literatürün yeni olduğu ve bu alandaki çalışmaların az olduğu söylenebilir. Turizmde inovasyon konusunda bilimsel üretim arttıkça sistematik incelemeler yapılması gerekli hale gelmektedir (Duran Sanchez, Alvarez Garcia, Del Rio Rama & Rosado Cebrian, 2019). Turizmde inovasyon olgusu hem uygulayıcıların hem de araştırmacıların ilgisini çekmesine rağmen ilgili literatürün hala yetersiz olduğu (Gomezelj, 2016), turizmde inovasyon konusunu inceleyen sistematik araştırmalara hâlâ ihtiyaç olduğu (Teixeira & Ferreira, 2018), alanın gelişmesine ve genişlemesine dayalı olarak mevcut bilgi birikiminin sistematik olarak gözden geçirilmesine ihtiyaç olduğu (Marasco, Martino, Magnotti & Morvillo, 2018) belirtilmektedir. Turizmde inovasyon konusunun pek çok araştırmacı tarafından özellikle de işletmeler boyutuyla çok önemli görüldüğü ifade edilmekte, diğer taraftan ilgili alanda yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu ve hala sınırlı sayıda çalışma olduğu vurgulanmaktadır (Ülker, Örnek & Çalhan, 2020).

İnovasyon konusundaki daha önce bibliyometrik çalışmalar yapılmıştır. Gomezelj (2016) WoS veritabanının konu alanında “innovation” ve “tourism” anahtar kelimeleri ile 2014 yılına kadar yayımlanmış 315 makale üzerinde bibliyometrik inceleme yapmıştır. Teixeira ve Ferreira (2018) WoS veritabanında “tourism innovation” anahtar kelimesi ile 2016 yılına kadar yayımlanmış 1.187 makaleyi bibliyometrik yöntemle incelemişlerdir. Marasco vd. (2018) farklı veritabanlarında “innovation”, “tourism” ve “hospitality” anahtar kelimeleri ile 2004-2017 yıllarında yayımlanmış makaleler üzerinde bibliyometrik inceleme yapmışlardır. Duran Sanchez vd. (2019) WoS ve Scopus veritabanlarında 2018 yılına kadar yayımlanmış makaleleri başlığında yer alma durumuna göre “touris*” ve “innovat” anahtar kelimeleri ile taramışlar ve 501 makaleyi bibliyometrik yöntemle incelemişlerdir. Işık vd. (2022) WoS veritabanının başlık ve konu alanlarında “innovate*” ve “tourism*” anahtar kelimeleri ile Aralık 2021’e kadar yayımlanmış 387 makale üzerinde bibliyometrik bir araştırma yürütmüştür.

Bu çalışmanın, kendinden önceki çalışmalara dayanmasıyla birlikte, önceki çalışmalardan sadece taranan yıllar açısından değil, aynı zamanda uygulanan tarama usulü açısından da farklılaşmasını sağlamak amacıyla 03.01.2024 tarihinde WoS veritabanının konu alanında “innovat*” ve “touris*” anahtar kelimeleri ile 1975-2024 yıllarını içeren bir tarama işlemi gerçekleştirilmiştir. Daha kapsayıcı olması açısından arama kategorisi başlık (title) değil konu (topic) olarak seçilmiştir. Ayrıca, “innovat*” anahtar kelimesi kullanmak suretiyle WoS veritabanının konu alanında arama yapıldığında “innovate, innovative, innovativeness, innovation” kelimelerinin tümü aramaya dâhil olmaktadır. Yine “touris*” anahtar kelimesi ile “tourism, tourist, touristic” kelimeleri arama içine dâhil

olmakta, böylelikle daha kapsamlı bir arama gerçekleştirilebilmektedir. Yapılan tarama işlemi sonucunda SSCI, SCI-EXPANDED, A&HCP'da indekslenen dergilerde 3.554 İngilizce makale belirlenmiş ve tümü araştırmaya dâhil edilerek WoSViewer programı ile analiz edilmiştir.

Bu çalışmada WoS veritabanında turizmde inovasyon konusundaki makalelerin bibliyometrik profillerinin çıkarılması ve ilişkilerin ağ haritaları ile görselleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede belirlenen makaleler; yayın yılı, anahtar kelimeler, en yüksek sayıda yayın yapan ve atıf alan yazarlar, dergiler, üniversiteler, ülkeler ile yazarların, dergilerin, üniversitelerin ortak atıf alma durumları gibi parametreler çerçevesinde incelenmiştir. Bu çalışmanın ortaya çıkardığı sonuçların literatüre ve konu ile ilgili yeni yapılacak olan çalışmalara yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Turizmde İnovasyon

İnovasyon kelimesi, Latince de yenilikler yapmak anlamını taşıyan “*innovare*” kelimesinden gelmektedir (Tiryakioğlu, 2004). Türkçede inovasyon yerine “yenilik, yenileme, yenilenme, yenileşim ve yenilikçilik” gibi kavramların da kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramların inovasyonu tam olarak karşılamadığı belirtilmektedir. Ayrıca inovasyon, yapılan işin kendisinden çok sonucuna odaklanan, değişime bağlı olarak ekonomik ve toplumsal değer yaratmaya yarayan bir sisteme karşılık gelmektedir (Elçi, 2006). İnovasyon kavramını ilk defa tanımlayan Schumpeter (1939) inovasyonu, yenilik ve icadın birbirinden ayrılması olarak tanımlamaktadır. İcat teknolojik araştırmalarla ve çığır açan buluşlarla ilgili iken inovasyon icatları daha da geliştiren ya da onları daha faydalı ürünler haline getiren bir süreci ifade etmektedir. Bu nedenle inovasyon, mal, hizmet ve mevcut uygulamalarda küçük değişimleri de içeren pragmatik bir terimdir (Hjalager, 2001). Vassal (1971) inovasyonu herhangi bir alanda yenilik uygulamaları yürütme, mevcut durumu değiştirme, yenilik yaratma olarak açıklarken Kanter (1983) yeni bir sürecin doğuşu, yeni mal ve hizmetlerin kazandırılması olarak açıklamaktadır. Barutçugil (1988) inovasyonu faydalı bir ürün oluşturma, pazara sunma olarak açıklamakta, Drucker (2003) mevcut kaynaklarla yenilikçi fikirler ortaya çıkarma olarak ele almaktadır. OECD'nin (2005) Oslo Kılavuzunda inovasyon kavramı, işletme içi uygulamalarda, iş yeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir organizasyonel yöntemin gerçekleşmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Kırım (2008) inovasyonu, rekabet üstünlüğü oluşturma ve bu sayede kazanç elde etme şeklinde tanımlarken, Çolak ve Çetin (2016) etkili ve verimli üretim, güncel konularla teknolojinin birleşimi, eksikliklerin giderilmesi ve becerilerin artırılması şeklinde ele almıştır. OECD, 2018 yılında inovasyon tanımında revizyon yapmış ve inovasyonu, birimin önceki ürün ya da süreçlerinden önemli derecede farklı olan ve mevcut kullanıcıların kullanımına sunulan yeni veya geliştirilmiş ürün, süreç veya bunların birleşimi şeklinde açıklamıştır (Oslo Kılavuzu, 2018). İnovasyon tanımlarının ortak özellikleri incelendiğinde, yaratıcılık, yayılma ve öğrenme, değişim, girişimcilik, yeni fikir üretme ve ürün-süreç geliştirme gibi kavramların yer aldığı görülmektedir (Ömür, 2016).

Schumpeter inovasyonun işletmeler açısından bir var oluş mücadelesi şeklinde değerlendirilmesi gerektiğini ve inovasyon uygulamayan işletmelerin uzun vadede zararlı çıkacakları görüşünü savunmuştur (Burmaoğlu & Şeşen, 2011). İşletmeler potansiyel müşterilerini koruyarak, yeni müşteriler kazanarak ve müşteri bağlılığını artırarak rekabet üstünlüğü elde ederler. Bir turizm işletmesinin performansını artırarak rekabet üstünlüğü elde etmesinin en önemli yollarında biri inovasyon faaliyetleridir. Bu nedenle işletmelerin mal ve hizmetlerinde inovasyon ile farklılık ortaya koyması gerekmektedir (Çakıcı, Çalhan & Karamustafa, 2016). İnovasyon turizm işletmeleri açısından üründe, yöntemde, lojistikte, örgütsel yapıda yenilikleri ve yenilenmeyi kapsayan önemli bir stratejidir (Rusu, Isac & Cureteanu, 2013). Turizm sektöründe gerçekleştirilen inovasyon faaliyetleri hem sektörün dinamizmini yükseltmekte, hem de bölge ekonomisini olumlu etkileyerek bölgesel kalkınmayı desteklenmektedir. Verimliliğin artırılması ve pazardaki yapısal problemlerin çözülmesi amacıyla turizm sektöründe inovasyon daha da önemli bir gereklilik haline gelmiştir (Manga, 2018). İnovasyon ile turizm işletmelerinin stratejilerini ve faaliyetlerini değiştirmek, geliştirmek ve nitelikli hale getirmek mümkündür. Bu açıdan, işletmelerin dünya pazarında kendilerine yer edinmeleri, birey istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilmeleri, rekabette üstünlük sağlayabilmeleri için inovasyon faaliyetlerine önem vermeleri gerekmektedir (Uzun, 2020). Turizm işletmelerini yeni inovasyon stratejileri geliştirmeye ve/veya var olan bir stratejiyi benimsemeye yönelten birtakım zorunluluklar vardır. Bunlar; maliyetlerin azaltılması, yeni mal ve hizmet geliştirmede çeşitliliğe gidilmesi, mal ve hizmet standartlarının artırılmasıdır (Coşkun, 2013). Turizm sektöründe geliştirilmiş mal ve

hizmetlerin başarısı büyük oranda müşteri katılımı ile gerçekleşeceği için bu sektörde inovasyon kaynağı olarak müşteriler oldukça önemli role sahiptir. Bu nedenle, herhangi bir turizm işletmesi müşteri sadakatini, memnuniyetini, işletme performansını arttırmak için turistik mal ve hizmetlerinde sürekli olarak innovasyon faaliyetlerini kullanmak zorundadır (Baglieri & Consoli, 2009).

Hjalager (2001) inovasyonu, Abernathy ve Clark (1984) yaklaşımı ile turizm sektörü açısından ele almıştır. Bu yaklaşımda inovasyon dört model üzerinde tanımlanmıştır. Turizm sektöründe “düzenli inovasyon” faaliyetleri, daha büyük işletmelerin inşası için yatırımlar, teknolojiyi aktif kullanarak sorunları çözüme, işletme içi eğitim düzenleme, standartları artırma ve mevcut yöntemlerle yeni pazarlara ulaşma şeklinde tanımlanmıştır. Turizm sektöründe “niş inovasyon” faaliyetleri, yeni işletme ya da tedarikçilerle yeni pazar oluşturma, pazarlama uzmanlarıyla işbirliği, mevcut hizmetlerin farklı kombinasyonlarla sunumu şeklinde tanımlanmıştır. Turizm sektöründe “devrimsel inovasyon” faaliyetleri, yeni teknolojiler kullanılarak çalışanların yaptığı işi durdurma ya da farklı yöntemlerle yaptırma, elektronik pazarlama yöntemlerini aktif olarak kullanma şeklinde tanımlanmıştır. Turizm sektöründe “yapısal inovasyon” faaliyetleri, yeni kaynaklar bulma ve altyapı yenileme olarak tanımlanmıştır. Turizm işletmelerinde inovasyon faaliyetleri, işletmelerin sürdürülebilirliğini en fazla etkileyen faktörlerden biridir. İnovasyon işletmeler açısından kriz dönemlerinde yeni stratejiler geliştirmek, alınan önlemlerde yenilikçi tutumlar sergilemek gibi farklı yaklaşımlarla ele alınabilir. Ayrıca, turizm işletmelerinde ürün yeniliklerinin yanı sıra süreç, pazarlama ve yönetsel yenilikler de en sık yapılan inovasyon faaliyetleridir. İnovasyonun en önemli rolü, yıkıcı ve karmaşık gelişmeyi önleyerek, bütün paydaşları içine alan bütünleşmiş bir işletme yönetimi elde etmeyi sağlamaktır (Marakova & Medvedova, 2016; Karakaş, 2018).

Turizm sektörü inovasyon stratejilerini benimsedikçe turizm araştırmacılarının dikkatini çekmiş ve özellikle 2000’li yıllardan itibaren turizmde inovasyon çalışmalarında yoğunluk görülmeye başlanmıştır (Hjalager, 2001; Işık, Küçükaltan, Sedat, Akoğul, Uyrun, Hacıyeva & Bayraktaroğlu, 2019). Turizmde inovasyon araştırmalarının sayısı ve kalitesi artmış, 2010’lu yıllarda turizm inovasyonu alanındaki akademik literatür farklı disiplinlerle rekabet edebilecek düzeye gelmiştir (Hjalager, 2010; Işık, Ahmad, Pata, Ongan, Radulescu, Adedoyin, Bayraktaroğlu, Aydın & Ongan, 2020). Diğer taraftan, turizm inovasyonu alanındaki çalışmalar dağınık ve karmaşık bir şekilde ilerlemektedir (Paget, Dimanche & Mounet, 2010). Örneğin, bazı çalışmalarda turizm inovasyonu; bilgi paylaşımı (Yang, 2008; Weidenfeld, Williams & Butler, 2010), işletme büyüklüğü ve yenilikçilik deneyimi (Chang, Gong & Shum, 2011; Eagle, Hamann, Low, 2016), inovatif yaklaşımlar (Li & Hsu, 2016; Işık & Aydın, 2016; Jung ve Yoon, 2018), girişimcilik (Lee, Hallak & Sardeshmukh, 2016; Triantafillidou & Tsiaras, 2018) ve yenilikçilik performansı (Kim & Koo, 2017; Baradarani & Kılıç, 2018) gibi değişkenler ile ilişkilendirilerek çeşitlendirilmiştir (Guttentah, 2015; Tussyadiah, 2016; Doğru, Bulut, Koçak, Işık, Suess & Sırakaya-Türk, 2020). Ayrıca, inovasyonla ilgili çalışma alanı sürekli değişmekte ve gelişmekte, yeni ve farklı çalışmalar ortaya çıkmaktadır (Pikketmaat, Peters & Bichler, 2019). Bununla birlikte hangi çalışmanın turizm sektörüne ve literatüre hangi düzeyde katkı sağladığı belirsizdir. Bu nedenle, turizm alanının entelektüel yapısını belirleyen bibliyometrik araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Birçok alanda uygulanabilen ve sınırsız kaynak üzerinden araştırma imkânı sunan bibliyometrik analiz, turizm alanında da eğilimin ölçülmesi adına hem nicel hem de nitel yöntemlerle yapılan çalışmalar açısından önemlidir (Köseoğlu, Şehitoğlu & Parnell, 2016; Ülker vd., 2020).

Turizmde İnovasyon Konusunda Bibliyometrik Çalışmalar

Literatürde turizmde inovasyona yönelik daha önce bibliyometrik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Gomezjel (2016) WoS veritabanında turizm alanındaki 152 makale üzerinde bibliyometrik yöntem ile inceleme yapmıştır. Yazar çalışmada SSCI, SCI-Expanded ve A&HCI indekslerinde yayınlanan makaleleri değerlendirmeye almıştır. Çalışmada bibliyometrik analiz ile turizmde inovasyon araştırmalarına yönelik makaleler ortaya çıkarılmış ve bu makalelerin ortak noktaları belirlenmiştir. Yazar, inovasyonla ilgili makalelerin 1999 yılından itibaren artış gösterdiğini, en çok makalenin 44 makale ile 2012 yılında yayımlanmış olduğunu, turizmde inovasyon konusunda en fazla makale yayımlayan dergilerin sırasıyla; “Tourism Management (41)”, “International Journal of Tourism Research (19)”, “Annals of Tourism Research (15)” olduğunu ortaya koymuştur. Yazar, bölgelere göre yaptığı değerlendirme sonucunda ise en fazla sayıda makalenin sırasıyla Avrupa’da (75) ve Asya’da (22) çalışıldığını ortaya koymuştur. Ayrıca yazar, “Hjalager, A.M.”nin turizmde inovasyon konusunda en fazla atıf alan yazar olduğunu tespit etmiştir.

Teixeira ve Ferreira (2018), yaptıkları çalışmada WoS veritabanında 1900-2016 yılları arasında yayınlanan inovasyon konulu çalışmalarını bibliyometrik analiz yöntemi ile değerlendirmeye almışlardır. Yazarlar, turizmde inovasyona yönelik ilk makalenin 1992 yılında yayımlandığını ve makale sayısının 1995 yılından itibaren arttığını ortaya koymuşlardır. En fazla yayın yapılan yılın 2010 yılı olduğunu, turizmde inovasyon anahtar kelimesi ile en fazla atıf yapılan yazarın “Hjalager, A.M. (539)” olduğunu, ikinci sırada “Orfila-Sintes, F. (349)”in geldiğini ortaya koymuşlardır. En fazla makalenin İngiltere’de (1.379), ikinci sırada İspanya’da (801), üçüncü sırada ABD’de (735) çalışıldığını tespit etmişlerdir. En fazla makalenin “Tourism Management (41)” dergisinde yapıldığını, bu dergiyi “Annals of Tourism Research (712)” dergisinin takip ettiğini, üçüncü sırada ise “Journal of Sustainable Tourism (269)” dergisinin takip ettiğini belirlemişlerdir. Çalışmada öne çıkan diğer anahtar kelimelerin ise, “innovation”, “destination”, “development” ve “product” anahtar kelimeleri olduğu vurgulanmıştır.

Marasco ve diğ. (2018), turizmde işbirliğine dayalı inovasyon konusundaki makalelerin sistematik bir analizini yapmışlardır. Yazarlar, 2004-2017 yılları arasında WoS, Scopus, EBSCO, Hospitality and Tourism Complete, Emerald Management Journal ve Sage Journals veritabanlarındaki dergilerde yayımlanmış 79 makaleyi bibliyometrik yöntemle incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre yazarlar, turizmde işbirliğine dayalı inovasyon ile ilgili ilk makalenin 2004 yılında yayınlanmış olduğunu ve yayınlanan makale sayılarının 2004-2010 yılları arasında oldukça sınırlı sayıda kaldığını belirlemişlerdir. Yayınlanan makalelerin 2011-2017 yıllarında artış gösterdiğini ve en fazla sayıda makalenin 12 makale ile 2017 yılında yayımlandığını ortaya koymuşlardır. Bu konuda en fazla yayın yapılan derginin “Tourism Management (10)”, ikinci sırada “Annals of Tourism Research (7)” olduğunu tespit etmişlerdir. Turizmde işbirliğine dayalı inovasyon konulu makalelerin en fazla Avrupa’da (41) çalışıldığını belirlemişlerdir.

Duran Sanchez vd. (2019), 1981-2018 yıllarında WoS ve Scopus veritabanlarında indekslenen turizmde inovasyon konulu makalelerin veritabanına göre karşılaştırmalı şekilde bibliyometrik analizini yapmışlardır. Yazarlar, WoS ve Scopus veritabanlarında yayınlanan ilk makalenin 1991 yılında yayımlandığını tespit etmişlerdir. Yazarlar, 2012 yılına kadar turizm ve inovasyon konusuna yeterli ilginin gösterilmediğini ifade etmişlerdir. WoS veritabanındaki makalelerin %77’sinin, Scopus veritabanındaki makalelerin ise yaklaşık %60’ının 2014-2018 yıllarında yayımlandığını saptamışlardır. Her iki veritabanında da en fazla makalenin 2018 yılında yayımlandığını, konu ile ilgili WoS veritabanında toplamda 205 makale ve 1.557 atıf varken, Scopus veritabanında 296 makale ve 4.940 atıf olduğunu ortaya koymuşlardır. Makalelerin en fazla 2010 yılında atıf aldığını, takip eden yıllarda durağanlık olduğunu tespit etmişlerdir. WoS ve Scopus veritabanlarında en fazla atıf yapılan dönemin 2018 yılı olduğunu belirlemişlerdir. En fazla atıf alan yazarın WoS veritabanında “A.M. Hjalager” olduğunu, makalelerin en fazla Danimarka’da çalışıldığını, en fazla yayın yapan yazarın ise yine “A.M. Hjalager” olduğunu saptamışlardır. En fazla yayın yapan derginin “Tourism Management” olduğunu belirlemişlerdir. Yazarlar, en fazla kullanılan anahtar kelimelerin inovasyon ve turizmden sonra “tourism management”, “tourism development”, “tourist destination” olduğunu ortaya koymuşlardır.

Işık vd. (2022), WoS veritabanında 1975-2021 yılları arasında yer alan turizmde inovasyon konusunda 387 makalenin bibliyometrik analizini gerçekleştirmişlerdir. Yazarlar, makalelerin 2008 yılından itibaren kademeli bir şekilde arttığını, en fazla yayın yapan ülkelerin sırasıyla İspanya, Çin, ABD, Tayvan ve İngiltere olduğunu, atıf sayılarında ilk sırada İspanya’nın, ikinci sırada Danimarka’nın yer aldığını saptamışlardır. En çok yayın yapan ve en fazla atıf alan derginin “Tourism Management” olduğunu belirlemişlerdir. En fazla yayın yapan ve en fazla atıf alan yazarın “A.M. Hjalager” olduğunu ortaya koymuşlardır. Ortak atıf analizi kapsamında bağlantı gücü en fazla olan yazarın yine “A.M. Hjalager” olduğunu, ardından “C.M. Hall” geldiğini, sonrasında “J.F. Hair” ve “J. Sundbo” un geldiğini tespit etmişlerdir.

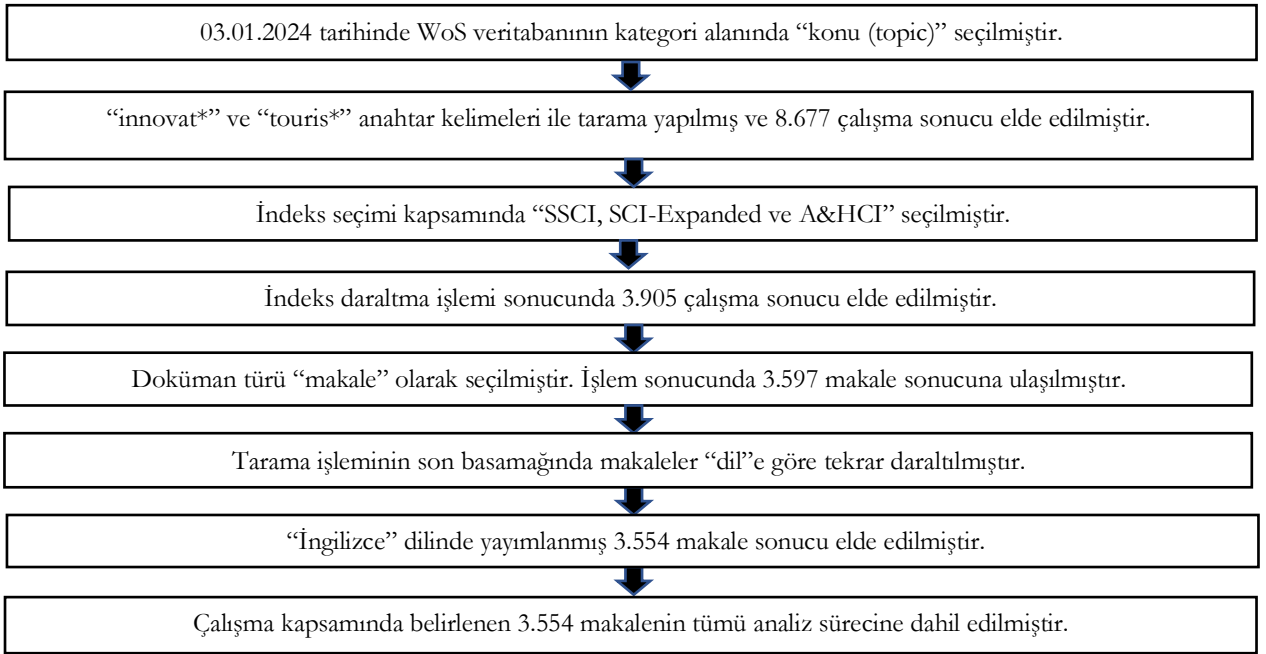
Yöntem

Bibliyometrik analiz, geleneksel literatür taramasına kıyasla yeni bir metodoloji içeren, araştırmacı için araştırma yapılan alandaki ilgili çalışmalarını ve bunların niceliksel analizlerini yapabilme konusunda rehberlik ederek, bir bilim dalındaki bilgiyi geliştirmeyi amaçlamaktadır (Agapito, 2020). Sistematik literatür taramasıyla kıyaslandığında nispeten yeni bir metodoloji içeren bibliyometrik analiz, bir disiplindeki bilimsel verilerin analiz edilmesi ve yayınlar arasındaki ilişkilerin istatistiksel yöntemler aracılığıyla sayısal olarak değerlendirmelerinden oluşmaktadır (Serrano, Sianes & Ariza Montes, 2019). Ayrıca bibliyometrik analizlerde genellikle ilişkisel ve değerlendirici olmak üzere iki teknik kullanılmaktadır (Benckendorff & Zehrer, 2013). Web of Science disiplinlerarası içeriklere erişim sağlayan, fen bilimleri, sosyal bilimler, sanat ve insani bilimleri konu alan dergi

ve konferans bildirilerini düzenli olarak tarayarak ilgili alan ile alakalı yayınlara ulaşılmasına olanak tanıyan ve araştırılan alanda yayın yapan uzman araştırmacıların çalışmalarındaki konu ve referans ilişkilerini kullanarak birbirleriyle alakalı bütün kayıtlara linkler veren bir veritabanıdır (Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi, 2019). Wosviewer yazılımı, verilerin bibliyometrik olarak görselleştirilmesini ve bilimsel olarak haritalandırılmasını sağlayan, bağlantıların kullanımına dayanan bir yazılım programıdır (Segui Amortegui vd., 2019). Bir bibliyometrik analiz yapılırken ortak alıntı yapılan makale, dergi ve yazarlardan oluşan ortak alıntı haritaları, araştırmalarda sıklıkla kullanılan kelimeler ve bu kelimelerin zamansal temsilini oluşturan ortak kelime haritaları ve bir yazarın anahtar kelime veri kümesindeki yayınlarda bir başkasıyla olan ilişkisini ortaya koyan eşzamanlılık gibi analizlerde Wosviewer yazılımı sıklıkla kullanılmaktadır (Waltman, Eck & Noyons, 2010; Işık vd., 2022). Wosviewer yazılımında bağlantılar yazar, dergi, ülke, kurum, referans ve anahtar kelimeleri ifade edebilmektedir. Bu bağlantılar alıntılar, ortak alıntılar, işbirliklerini ve birlikte üretimleri de gösterebilmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı WoS veritabanının konu alanında yer alan turizmde inovasyon ile ilgili makalelerin zamana dayalı değişimini ve gelişimini istatistiksel analizlerle ortaya koymaktır. Araştırma verisini 1991-2024 yılları arasında WoS veritabanında SSCI, SCI-Expanded ve A&HCI indekslerinde yayınlanan dergilerdeki turizmde inovasyon konulu makaleler oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmada belirli kriterler ve filtrelemeler dikkate alınarak 03.01.2024 tarihinde WoS veritabanında bir tarama işlemi yürütülmüştür. Araştırmanın tarama süreci, işlem adımları ve kelime seçimleri Tablo 1 ve Tablo 2’de detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 1. Veritabanında Tarama Süreci

Çalışmada turizmde inovasyon konusundaki makaleler yıllara, anahtar kelimelere, yazarların, dergilerin, üniversitelerin makale ve atıf sayılarına göre tablolaştırılmış ve haritalandırılmıştır. Ayrıca yazarların, dergi ve üniversitelerin ortak atıf durumlarına ilişkin haritalandırma yapılmıştır. Çalışmanın turizmde inovasyon konusundaki makaleleri belirleme sürecinde ele aldığı yaklaşım yönünden diğer çalışmalardan farklı olduğu, 1975 yılından başlayarak 03 Ocak 2024'e kadar bu alandaki tüm makaleleri kapsadığı için hem güncel bilgi sunan bir çalışma olduğu hem de özgün bir yapıya sahip olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, bu çalışmada ortaya konan yöntem ve araştırma bulgularının gelecekte yapılacak olan inovasyon konusundaki çalışmalara yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

“hospitality” “Covid-19” kelimeleri olduğu görülmektedir. Turizmde inovasyon konusunda araştırmacıların ilgili anahtar kelimeler ile çalışmalarını ilişkilendirdikleri ve turizmde inovasyon konusunda sıklıkla kullanılan anahtar kelimeler çerçevesinde bir eğilimin olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, bu kelime bulutu içerisinde baskın şekilde “sustainability” kelimesinin öne çıkmasının turizmde inovasyon konusunda yapılan akademik çalışmalarda da sürdürülebilirlik kavramının büyük önem kazandığını ortaya koymaktadır.

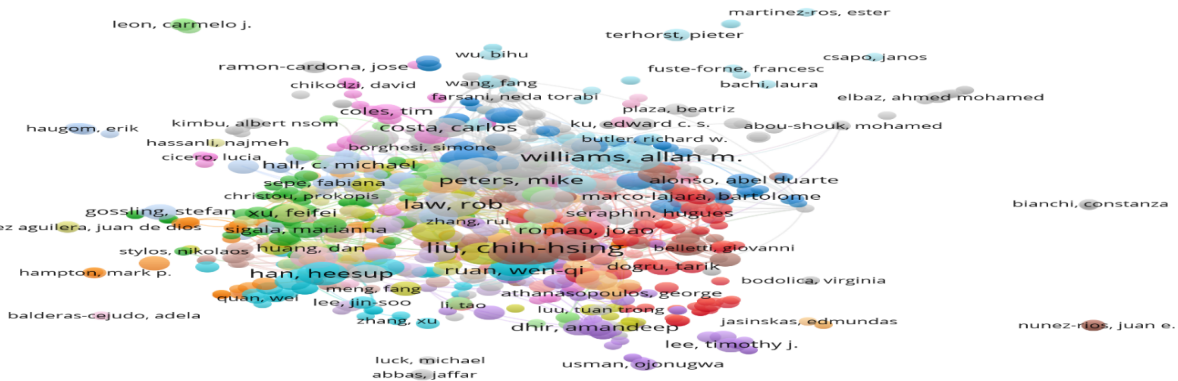
Yazar Üretkenlik ve Atıf Analizi

Bu başlık altında turizmde inovasyon konusunda WoS kapsamında en çok makalesi yayımlanmış ilk 15 yazar ile ilgili konuda en yüksek atıf sayısına sahip ilk 15 yazar incelenmiştir. Tablo 3'te sunulduğu üzere en üretken yazar listesi ile en çok atıf alan yazar listesinin farklılaştığı anlaşılmıştır. Ayrıca, ilgili yazarlara ait ağ haritası Şekil 3'te görselleştirilmiştir.

Tablo 3. En Üretken ve En Çok Atıf Alan 15 Yazar

Sıra	En Üretken Yazarlar	Makale Sayısı	Sıra	En Çok Atıf Alan Yazarlar	Atıf Sayısı
1	Liu, Chih-Hsing	24	1	Guttentag, Daniel	1381
2	Williams, Allan M.	18	2	Buhalis, Dimitrios	1289
3	Horng, Jeou-Shyan	16	3	Gretzel, Ulrike	1138
4	Law, Rob	14	4	Sigala, Marianna	1062
5	Hjalager, Anne-Mette	13	5	Koo, Chulmo	1057
6	Chou, Sheng-Fang	13	6	Williams, Allan M.	766
7	Han, Heesup	13	7	Neuhofer, Barbara	737
8	Peters, Mike	12	8	Xiang, Zheng	719
9	Buhalis, Dimitrios	12	9	Baggio, Rodolfo	684
10	Zhang, Shu-Ning	12	10	Hjalager, Anne-Mette	671
11	Köseoğlu, Mehmet Ali	12	11	Scott, Noel	603
12	Kallmuenzer, Andreas	11	12	So, Kevim Kam	597
13	Ruan, Wen-Qi	11	13	Horng, Jeou-Shyan	593
14	Baggio, Rodolfo	10	14	Dhir, Amandeep	580
15	Garcia-Villaverde, Perez	10	15	Talwar, Shalini	568

Tablo 3 incelendiğinde turizmde inovasyon konusunda en fazla makale yayımlayan ilk beş yazarın sırasıyla “C.H. Liu (24 makale)”, “A.M. Williams (18 makale)”, “J.S. Horng (16 makale)”, “R. Law (14 makale)” ve “A.M. Hjalager (13 makale)” olduğu görülmektedir. Atıf sayısına göre incelendiğinde ise ilk beş yazarın sırasıyla “D. Guttentag (1.381 atıf)”, “D. Buhalis (1.289 atıf)”, “U. Gretzel (1.138 atıf)”, “M. Sigala (1.062 atıf)” ve beşinci sırada “C. Koo (1.057 atıf) olduğu görülmektedir.

Şekil 3. Yazar Ağ Haritası

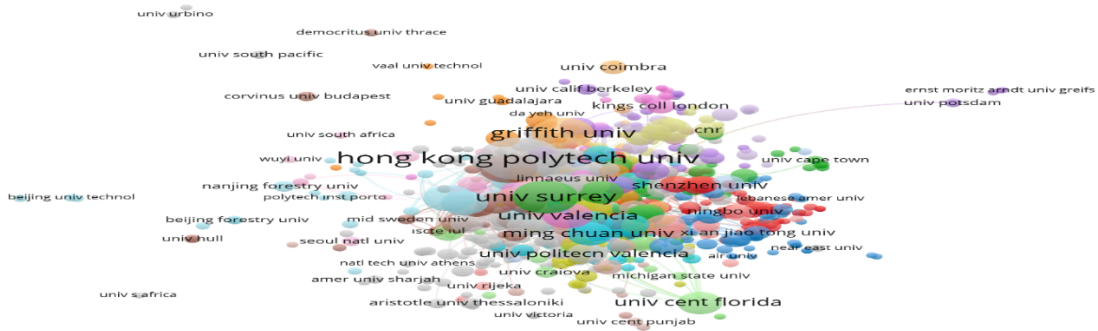
Kurum (Üniversite) Üretkenlik ve Atıf Analizi

Turizmde inovasyon konusunda en üretken kurumların ve en çok atıf alan kurumların önceki tablolara benzer şekilde Tablo 5'te de farklılaştığı görülmektedir. Makale sayısı bakımından en üretken kurumun “Hong Kong Polytechnic University (88 makale)” olduğu anlaşılmaktadır. İkinci sırada “University of Surrey (54 makale)”, üçüncü sırada “Griffith University (49 makale)”, dördüncü sırada “University of Johannesburg (42 makale)”, beşinci sırada “Sun Yat Sen University (39 makale)” yer almaktadır. Bu sonuçlardan hareketle, turizmde inovasyon konusunda üretkenlikte önde gelen kurumların Çin’de olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Tablo 5. En Üretken ve En Çok Atıf Alan 15 Kurum (Üniversite)

Sıra	En Üretken Kurumlar	Makale Sayısı	Sıra	En Çok Atıf Alan Kurumlar	Atıf Sayısı
1	Hong Kong Polytech Univ.	88	1	University Queensland	2153
2	University Surrey	54	2	University Surrey	2132
3	Griffith University	49	3	Kyung Hee University	1994
4	University Johannesburg	42	4	Hong Kong Polytech	1866
5	Sun Yat Sen University	39	5	Griffith University	1683
6	University Queensland	34	6	Bournemouth University	1670
7	University Valencia	32	7	University Waterloo	1633
8	University Castilla Mancha	30	8	University Johannesburg	985
9	Kyung Hee University	28	9	University S. Australia	927
10	Chinese Academy Science	28	10	University Guelph	900
11	Ming Chuan University	27	11	University Cent Florida	877
12	Huaqiao University	26	12	Manchester Metropolitan U.	875
13	University Alicante	26	13	University South Carolina	866
14	Natl Kaoshiung University	25	14	Ryerson University	844
15	University Central Florida	25	15	University Valencia	822

Kurumların atıf alma sayıları ele alındığında ise, Tablo 5’e göre ilk sırada “University Queensland (2.153 atıf)”, ikinci sırada “University Surrey (2.132 atıf)”, üçüncü sırada “Kyung Hee University (1.994 atıf)”, dördüncü sırada “Hong Kong Polytech (1.866 atıf)”, beşinci sırada Griffith University (1.683 atıf) yer almaktadır. Atıf açısından da değerlendirildiğinde turizmde inovasyon konusunda Çin’de faaliyet gösteren kurumların başarılı oldukları anlaşılmaktadır.

Şekil 5. Kurum Ağ Haritası

Ülke Üretkenlik ve Atıf Analizi

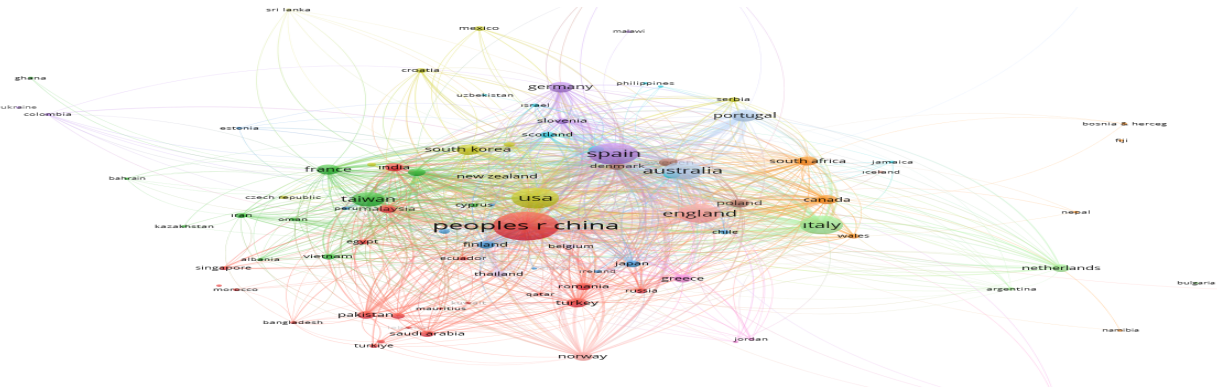
Tablo 6 incelendiğinde ilgili konuda en çok makalesi olan ülkeler sıralamasının başında “Çin (761 makale)” gelmektedir. İkinci sırada “İspanya (429 makale)”, üçüncü sırada “ABD (399 makale)”, dördüncü sırada

“İngiltere (337 makale)”, beşinci sırada “İtalya (329 makale)” yer almaktadır. Bu sonuçlara göre özellikle Çin’in ilgili konuda makale üretme açısından en yakın rakibine göre açık ara farkla önde olduğu söylenebilir.

Tablo 6. En Üretken ve En Çok Atıf Alan 15 Ülke

Sıra	En Üretken Ülkeler	Makale Sayısı	Sıra	En Çok Atıf Alan Ülkeler	Atıf Sayısı
1	Çin	761	1	İngiltere	12991
2	İspanya	429	2	ABD	11207
3	ABD	399	3	İspanya	9924
4	İngiltere	337	4	Çin	9068
5	İtalya	329	5	Avustralya	8747
6	Avustralya	283	6	İtalya	6350
7	Tayvan	193	7	Kanada	3993
8	Portekiz	132	8	Tayvan	3971
9	Güney Kore	110	9	Güney Kore	3508
10	Almanya	104	10	Portekiz	3088
11	Fransa	97	11	Almanya	2781
12	Güney Afrika	84	12	Finlandiya	2592
13	Türkiye	83	13	Danimarka	2363
14	Kanada	82	14	Fransa	2265
15	Norveç	75	15	Türkiye	2263

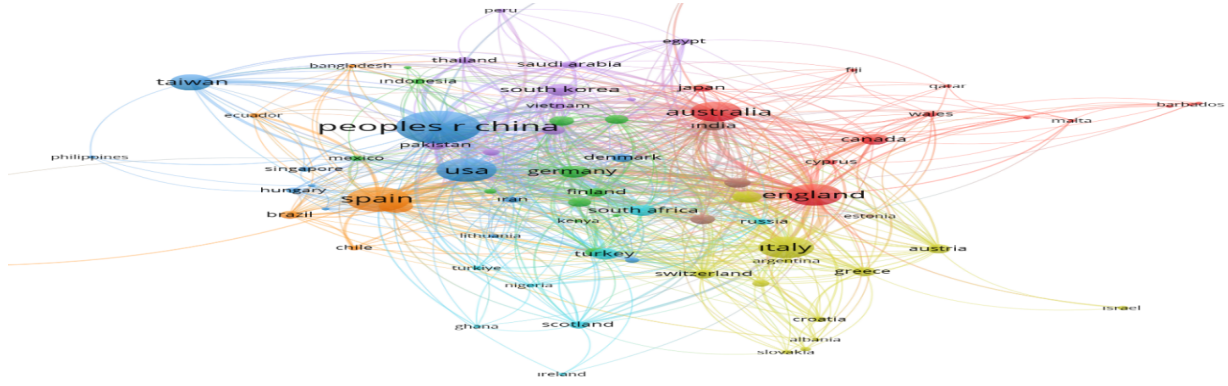
Turizmde inovasyon konusu üzerine yapılmış makalelere yönelik en çok atıf alan ülkeler incelendiğinde ise ilk sırada “İngiltere (12.991 atıf)” olduğu görülmektedir. İkinci sırada “ABD (11.207 atıf)”, üçüncü sırada “İspanya (9.924 atıf)”, dördüncü sırada “Çin (9.068 atıf)” beşinci sırada “Avustralya (8.747 atıf)” yer almaktadır.

Şekil 6. Ülke Ağ Haritası

Yazar İşbirliği Analizi

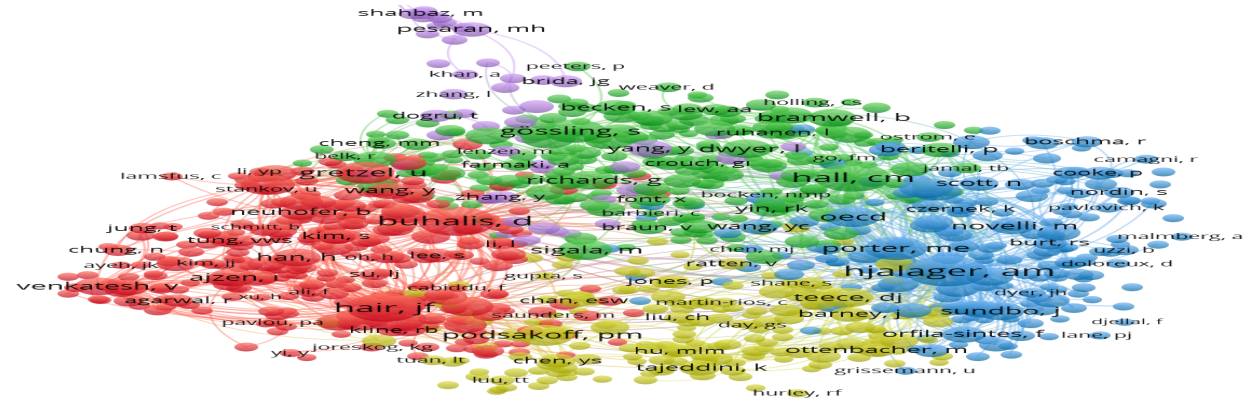
Bu başlık altında yazarların ilgili konuda yapmış oldukları araştırma işbirliğine dayalı ortak yazarlık analizi yapılmıştır. Turizmde inovasyon konusunda makale sayısı ve atıf yönünden önde olan en az beş makalede işbirliği yapan 109 yazar olduğu belirlenmiş, yazarların en fazla işbirliği içerisinde olduğu diğer yazarlarla ilişkisini gösteren ağ haritası Şekil 7’de sunulmuştur. Haritada en az beş makalede işbirliği yapmış olan yazarlar farklı renklerde küme olarak görünmekte olup, işbirliği kümelerindeki yazar sayıları da farklılaşmaktadır. Örneğin, yeşil renkli kümede Köseoğlu, M.A.’nın turizmde inovasyon konusundaki çalışmalarında Law, R., Okumuş, F., Della-Corte, V. ile ortak çalışmalar yapmış olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 9. Ülkelerin İşbirliği Haritası

Yazar Ortak Atıf Analizi

Ortak atıf analizi, iki değişkenin aynı anda atıf alma/yapılma sıklığı olarak tanımlanan, belge, yazar ve dergi arasındaki benzerlikleri ortaya koyan ve bunlar arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi sağlayan bir analiz türüdür. Ayrıca bu analiz türü belge, yazar ve dergiye göre farklı şekillerde yapılabilmektedir (Agapito, 2020). Bu bölümde ortak atıf yapılan yazarlar ağının belirlenmesi hedeflenmiştir. Şekil 10'da turizmde inovasyon konusu üzerine en fazla atıfta bulunulan ve bağlantı gücü en yüksek yazarlar görselleştirilmiştir. Yapılan analizde, analize giren toplam 90.503 yazardan en az 20 atıf alan 1257 yazar olduğu anlaşılmış, analiz sonucunda beş küme belirlenmiştir. İlk küme kırmızı renkte olup toplam atıf sayısı ve bağlantı gücü açısından ilk üç yazar D. Buhalis, (atıf 624, bağlantı gücü 15.478), J.Hair (atıf 573, bağlantı gücü 15.008) ve U. Gretzel (atıf 293, bağlantı gücü 7.026) şeklinde sıralanmıştır. İkinci küme yeşil renkte olup, kümedeki ilk üç yazar C.M. Hall (atıf 576, bağlantı gücü 13.600), S. Gössling (atıf 354, bağlantı gücü 6.611) ve I. Dwyer (atıf 209, bağlantı gücü 4.856) olmuştur. Üçüncü küme mavi renkte olup bu kümedeki ilk üç yazar A.M. Hjalager (atıf 706, bağlantı gücü 21.107), M. Porter (atıf 366, bağlantı gücü 8.536), R. Baggio (atıf 207, bağlantı gücü 6.892) şeklinde belirlenmiştir. Dördüncü küme sarı renkte olup, ilk üç yazar P. Podsakoff (atıf 270, bağlantı gücü 7.628), D. Teece (atıf 230, bağlantı gücü 6.461), K. Tajeddini (atıf 136, bağlantı gücü 5.083) şeklinde sıralanmıştır. Beşinci küme mor renkte olup ilk üç yazar A. Sharif (atıf 53, bağlantı gücü 819), M. Peseran (atıf 29, bağlantı gücü 817) ve M. Shahbaz (atıf 59, bağlantı gücü 810) şeklinde ortaya çıkmıştır.

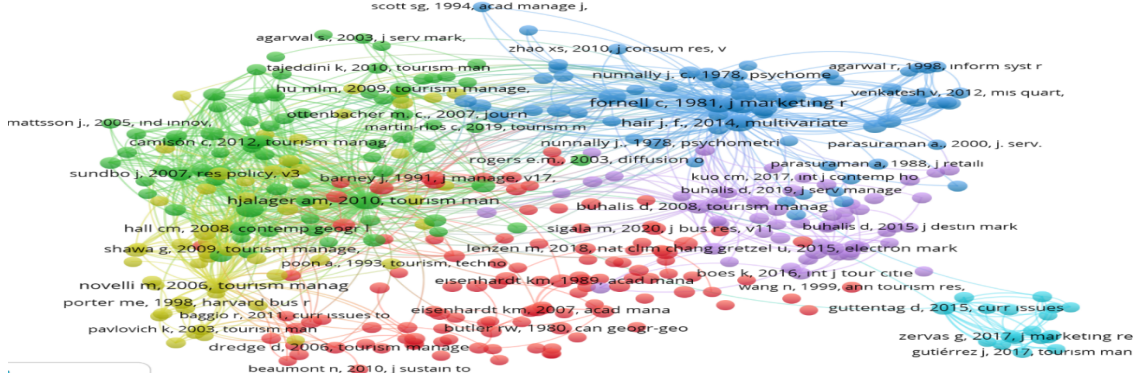

Şekil 10. Yazar Ortak Atıf Ağ Haritası

Makale Ortak Atıf Analizi

Şekil 11'de analiz edilen makalelerin ortak atıf ilişkisi sunulmaktadır. Buna göre 332.447 ortak atıftan en az 20'sinin yer aldığı toplam 836 makale olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucu altı farklı renkte küme elde edilmiştir. Harita üzerinde kırmızı noktalarla gösterilen kırmızı bağlantılı yazar grubunun kendi aralarında ortak

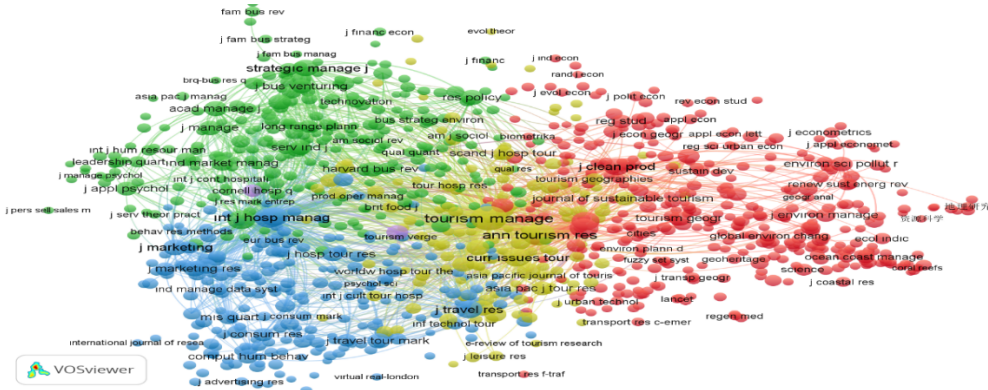
atıfları, mavi yazar kümesinin de kendi aralarında ortak atıfları yer almaktadır. Harita, hangi yazarların birlikte atıf aldığına ilişkin bağlantıları net bir şekilde göstermektedir.

Şekil 11. Makalelerin Ortak Atıf Ağ Haritası

Dergi Ortak Atıf Analizi

Şekil 12’de ortak atıf yapılan dergilerin ağ haritası görselleştirilmiştir. Bu bağlamda turizmde inovasyon konusu üzerine en fazla atıfta bulunulan ve bağlantı gücü en yüksek dergiler belirlenmiştir. Toplamda 60.151 dergiden en az 20 atıfta bulunulan 1.103 dergi tespit edilmiştir. Bu dergilerin başında 10.468 atıf sayısı ve 548.777 bağlantı gücüyle “Tourism Management” dergisi gelmektedir. Listede yer alan diğer dergiler ise “Annals of Tourism Research” (atıf 5.547, bağlantı gücü 278.862), “International Journal of Hospitality Management” (atıf 3533, bağlantı gücü 227.930), “Sustainability” (atıf 3.150, bağlantı gücü 167.963), “International Journal of Contemporary Hospitality Management” (atıf 2.672, bağlantı gücü 174.602) ve “Journal of Sustainability Research” (atıf 2.588, bağlantı gücü 141.509) şeklinde sıralanmıştır.

Şekil 12. Dergilerin Ortak Atıf Ağ Haritası

Sonuç

Bu çalışmada 1975-2024 yılları arasında turizmde inovasyon alanındaki etkili araştırmalar ve araştırma konuları literatüre katkı sunacak şekilde bibliyometrik bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Bu kapsamda 3.554 makale tespit edilmiş ve bu makalelerin yıllara göre dağılımları, makalelerde en sık kullanılan kelimeler, en çok yayın yapan yazarlar, en çok atıf alan yazarlar, öne çıkan dergiler ve dergilerin atıf alma düzeyleri, ilgili literatüre en fazla katkı sağlayan üniversiteler, en çok yayın yapan ülkeler incelemeye tabi tutulmuştur. Genel olarak çalışmada turizm inovasyonu üzerine yapılmış en etkili ve verimli makaleler ile yazarlarına sistematik bir bakış açısıyla yaklaşmış, literatüre kazandırdıkları anlayış bibliyometrik yöntemlerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışmanın bulguları turizmde inovasyon konusunda daha önce çalışmalarını bulunan Gomezjel (2016), Teixeira ve Ferreira

(2018), Marasco vd. (2018), Duran Sanchez vd. (2019), Işık vd.'nin (2022) çalışma sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Bu çalışmanın bazı bulgularının önceki çalışmaları destekler mahiyette olduğu, bazı bulgularının ise farklılıklar gösterdiği anlaşılmıştır. Bulguların farklı olmasının önceki çalışmaların incelediği parametrelerde ve araştırma yönteminde birtakım farklılıklar olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu çalışmanın önceki çalışmalar ile karşılaştırmasına dayalı olarak ortaya koyduğu benzerlik ve farklılıklar aşağıda açıklanmaktadır.

Bu çalışmanın bibliyometrik bulguları ele alındığında, turizmde inovasyon konusunda ilk makalenin 1991 yılında yayımlandığı ve makale sayılarının 2008 yılından itibaren ciddi artış gösterdiği ortaya koyulmuştur. Bu sonuç, Gomezelj (2016), Teixeira ve Ferreira (2018), Duran Sanchez vd. (2019) ile Işık vd.'nin (2022) çalışma bulgularını desteklemektedir. Bu çalışmada incelenen makalelerde turizm ve inovasyon kelimelerinden sonra en fazla kullanılan anahtar kelimelerin “sustainability”, “sustainable development”, “Covid-19” kelimeleri olduğu bulgulanmıştır. Önceki çalışmalarda ise öne çıkan anahtar kelimeler Teixeira ve Ferreira (2018) “development”, “study”, “paper”, “research” olarak belirlemişken, Duran Sanchez vd. (2019) “tourism management”, “tourism development”, “tourist destination”, “tourism market” “sustainability” ve “competitiveness” olarak tespit etmiş, Işık vd. (2022) ise “service innovation”, “hospitality”, “innovativeness”, “hotel”, “rural tourism”, “social capital” ve “sustainability” olarak bulgulanmıştır. Buradan hareketle zamana dayalı olarak turizmde inovasyon konusunda yapılan çalışmalarda anahtar kelime kullanımı ve araştırma yöneliminde değişim yaşandığı ve “sürdürülebilirlik” konusuna doğru bir tercihin ve ilerlemenin gerçekleşmekte olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada turizmde inovasyon konusunda en fazla makalesi olan ilk üç yazar sırasıyla C.H. Liu, A.M. Williams ve J.S. Horng olarak tespit edilmiştir. Duran Sanchez ve diğ. (2019) ise en fazla makalesi olan ilk üç yazarı A.M. Hjalager, I. Booyens ve C.M. Rogerson şeklinde tespit etmiştir. Işık vd. (2022) en çok makale yazan yazarların A.M. Hjalager ve A.M. Williams olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç da bu çalışma ile önceki çalışmaların bulgularında farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir değerlendirme olarak atıf yönünden en yüksek atıf alan ilk üç yazar bu çalışmada D. Guttentag, D. Buhalis ve U. Gretzel olarak belirlenmiş iken Teixeira ve Ferreira (2018) bu yazarları A.M. Hjalager, F. Orfila-Sintes ve J. Bessiere olarak tespit etmiş, Işık vd. (2022) ise A.M. Hjalager, F. Orfila-Sintes ve A.M. Williams olarak bulgulanmıştır. Bu açıdan yayımlanan makale sayısı gibi alınan atıf sayılarında da önde gelen yazarların kısa süreli zamanda dahi değişiklik göstermekte olduğunu ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada turizmde inovasyon konusunda en çok makale yayımlayan ilk üç dergi sırasıyla “Sustainability”, “Tourism Management” ve “International Journal of Contemporary Hospitality Management” olarak bulgulanmıştır. Gomezelj (2016) ise bu çalışma sonuçlarından farklı olarak çalışmasında ilk üç dergiyi sırasıyla “Tourism Management”, “International Journal of Tourism Research” ve “Annals of Tourism Research” olarak tespit etmiştir. Teixeira ve Ferreira (2018) da bu çalışma bulgularından farklı şekilde ilk üç dergiyi sırasıyla “Tourism Management”, “International Journal of Tourism Research” ve “Journal of Sustainable Tourism” olarak belirlemiştir. Duran-Sanchez vd. (2019) hem kendinden öncekilerden hem de bu çalışma bulgularından farklı bir bulgu olarak ilk üç dergiyi “Tourism Management”, “Sustainability” ve “Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism” olarak bulgulanmıştır. Bu çalışmaya yayımlandığı zaman açısından en yakın olan Işık vd. (2022) de bu çalışmadan farklı bir sonuç olarak sırasıyla “Tourism Management”, “Sustainability” ve “International Journal of Contemporary Hospitality Management” dergilerini tespit etmiştir. Bu bulgudan hareketle turizmde inovasyon konusunda önde gelen dergiler sıralamasının dinamik bir yapıda olduğu ve sürekli bir değişim içerisinde olduğu söylenebilir. Bu çalışmada en fazla atıfta bulunulan ilk üç derginin sırasıyla “Tourism Management”, “International Journal of Hospitality Management”, “International Journal of Contemporary Hospitality Management” olduğu saptanmıştır. Teixeira ve Ferreira (2018) da bu çalışma bulgularından farklı şekilde ilk üç dergiyi sırasıyla “Tourism Management”, “Annals of Tourism Research” ve “Journal of Sustainable Tourism” olarak belirlemiştir. Duran-Sanchez vd. (2019) en yüksek atıf alan ilk üç dergiyi “Tourism Management”, “Current Issues in Tourism” ve “Annals of Tourism Research” olarak saptamış iken Işık vd. (2022) sırasıyla “Tourism Management”, “Current Issues in Tourism”, “Annals of Tourism Research”, “International Journal of Contemporary Hospitality Management” ve “International Journal of Hospitality Management” olarak tespit etmişlerdir. Bu açıdan genel olarak dergilerin sıralaması değişmekle birlikte önde olan dergilerin benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Turizmde inovasyon konusunda en üretken kurumlar “Hong Kong Polytechnic University”, “University of Surrey”, “Griffith University”, “University of Johannesburg”, “Sun Yat Sen University” olarak tespit edilmiştir.

Önceki çalışmalarda yer almayan bir bulgu olarak ortaya konulan bilgi çerçevesinde özellikle Çin'deki eğitim kurumlarında turizmde inovasyon konusunun oldukça önemsendiği şeklinde bir değerlendirme yapılabilir. Bu çalışmada turizmde inovasyon konusunda en fazla makale üretmiş ülkeler Çin, İspanya, ABD, İngiltere ve İtalya olarak tespit edilmiştir. Teixeira ve Ferreira (2018) en fazla makale üreten ülkeleri İngiltere, İspanya, ABD, Avustralya ve Danimarka şeklinde bulgulamışken, Duran-Sanchez vd. (2019) önde olan ülkeleri sırasıyla İspanya, Avustralya, Norveç, Danimarka ve İngiltere olarak, Işık vd. (2022) ise İspanya, Çin, ABD, Tayvan ve İngiltere olarak tespit etmiştir. Atıf yönünden, en yüksek atıf alan öncü ülkeler bu çalışmada sırasıyla İngiltere, ABD, İspanya, Çin ve Avustralya olarak tespit edilmişken, Teixeira ve Ferreira (2018) bu ülkeleri Çin, İspanya, İngiltere, ABD ve Avustralya olarak, Duran-Sanchez vd. (2019) Danimarka, İngiltere, İspanya, Kanada ve ABD şeklinde, Işık ve diğ. (2022) ise İspanya, Danimarka, İngiltere, ABD ve Kanada olarak saptamıştır. Bu yönüyle, atıf sayısı açısından ülkelerin birbirine yakın olduğu ve yapılan her bibliyometrik çalışmada sıralamanın farklılaştığı ortaya çıkmaktadır.

Ortak atıf analizleri kapsamında, makale ortak atıfta öne çıkan toplamda altı atıf kümesi elde edilmiştir. Makale ortak atıflarında öne çıkan çalışmalar Fornell ve Lacker (1981), Hjalager (2010), Barney (1991), Novelli (2006), Guttentag (2015) ile Buhalis ve Law (2008) olmuştur. Bu kümelerde öne çıkan makaleler ele alındığında yazarların turizm inovasyonunun kavramsallaştırılması, turizm işletmelerinde inovasyon uygulamaları, farklı metodolojik yaklaşımların turizm çalışmalarında uygulanması konuları üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir. Ayrıca, yazarların turizm inovasyonunun altyapısını oluşturmaya yönelik çalışmalar yaptıkları, inovasyon konusunda turizmin disiplinlerarası doğasını yansıtan bakış açısıyla turizm inovasyonunun gelişimi için temel konuları esas aldıkları anlaşılmaktadır. Yazarların ortak atıflarına ilişkin bulgular incelendiğinde toplam beş atıf kümesi elde edilmiştir. Bu atıf kümelerinde öne çıkan yazarlar; D. Buhalis, J. Hair, U. Gretzel, C. Hall, S. Gössling, I. Dwyer, A.M. Hjalager, M. Porter, R. Baggio, P. Podsakoff, D. Teece, K. Tajeddini, A. Sharif, M. Peseran ve M. Shahbaz olarak saptanmıştır. Turizmde inovasyon konusunda dergi ortak atıflarına ilişkin bulgular incelendiğinde dört atıf kümesinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu atıf kümelerinde öne çıkan dergiler “Tourism Management”, “Annals of Tourism Research”, “International Journal of Hospitality Management”, “Sustainability”, “International Journal of Contemporary Hospitality Management” ve “Journal of Sustainability Research” dergisidir.

Öneriler

WoS veritabanında yer alan turizmde inovasyon konusundaki makaleleri bibliyometrik bir yöntem ile inceleyen ve ağ ilişkilerine yönelik ağ haritaları ile görselleştiren bu çalışma kapsamında gelecekte yapılacak çalışmalara yönelik birtakım öneriler sunmak mümkündür. Öncelikle, literatürde vurgulandığı üzere turizm alanında inovasyon konusunda yapılacak çalışmalara hâlâ ihtiyaç bulunmaktadır. Bu alanda yapılacak her bir çalışmanın alanın gelişmesine ve güçlenmesine, var olan bilgi birikiminin artırılmasına katkı sağlayacağı aşikârdır. Bu çalışmanın kapsam ve sınırlılıklarından (yalnızca WoS veritabanınının kullanılması, “touris* ve innovat*” anahtar kelimelerinin kullanılması ve yalnızca İngilizce yayınlanmış makalelerin analize dâhil edilmesi) dolayı, ileride aynı veya benzer konular üzerinde yapılacak araştırmalarda farklı veri tabanlarının dahil edilmesi, farklı/ilave anahtar kelimeler kullanılarak daha zengin taramalar yapılması, aynı veya farklı parametreler çerçevesinde yapılacak çalışmaların sonuçları ile bu çalışma bulgularının karşılaştırılması, zamana dayalı olarak turizmde inovasyon çalışmalarında yaşanan değişim ve farklılaşmanın kıyaslanması önerilmektedir.

Kaynakça

- Abernathy, W.J., & Clark, K.B. (1985). Innovation: Mapping the winds of creative destruction. *Research Policy*, 14(1), 3-22. [https://doi.org/10.1016/0048-7333\(85\)90021-6](https://doi.org/10.1016/0048-7333(85)90021-6)
- Aldebert, B., Dang, R.J., & Longhi, C. (2011). Innovation in the tourism industry: The case of tourism. *Tourism Management*, 32(5), 1204-1213. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2010.08.010>
- Agapito, D. (2020). The senses in tourism design, A bibliometric review. *Annals of Tourism Research*, 83, 102934. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102934>
- Ayaz, S. (2019). *Açık inovasyonda güvenin inovasyon üretme kapasitesine etkisi: Türkiye'deki açık inovasyon takımları üzerine bir araştırma*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Uşak Üniversitesi.

- Baglieri, D., & Consoli, R. (2009). Collaborative innovation in tourism: Managing virtual communities. *The TQM Journal*, 21(4), 353-364. <https://doi.org/10.1108/17542730910965065>
- Baradarani, S., & Kılıç, H. (2018). Service innovation in the hotel industry: Culture, behavior, performance. *The Service Industries Journal*, 38(13-14), 897-924. <https://doi.org/10.1080/02642069.2017.1420172>
- Barutçugil, I. (1988). *Üretim sistemi ve yönetim teknikleri*. Uludağ Üniversitesi Yayınları
- Benckendorff, P., & Zehrer, A. (2013). A network analysis of tourism research. *Annals of Tourism Research*, 43, 121-149. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2013.04.005>.
- Burmaoğlu, S., & Şeşen, H. (2011). Türk firmalarının organizasyonel inovasyon yeteneğini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(4), 1-20. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002229
- Chang, S., Gong, Y., & Shum, C. (2011). Promoting innovation in hospitality companies through human resource management practises. *International Journal of Hospitality Management*, 30(4), 812-818. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2011.01.001>
- Coşkun, S. (2013). *Stratejik rekabet üstünlüğü sağlama aracı olarak inovasyon stratejileri: Kocaeli otel işletmeleri üzerine bir araştırma*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Düzce Üniversitesi.
- Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi (2019). Veritabanları. <https://mk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 21 Kasım 2023.
- Çakıcı, A.C., Çalhan, H., & Karamustafa, K. (2016). Yiyecek ve içecek işletmelerinde inovasyon ve sürdürülebilir rekabet üstünlüğü ilişkisi. *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 11-33.
- Çakmak, O. (2009). Türkiye inovasyonun neresinde. *Çerçeve Dergisi*, 17(52), 52-56.
- Çetin, T. (2019). *Pazar rekabeti kapsamında yöneticilerin inovasyon algısı ile seçilen toplam kalite yönetimi uygulamalarının ürün kalitesine ve inovasyonuna etkisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Çolak, M., & Çetin, T. (2016). Kobi işletmelerinin teknik elemanlarda aradığı nitelikler (Mobilya endüstrisi örneği). *Press Academia Procedia*, 2, 610-619. <https://doi.org/10.17261/Pressacademia.2016118682>
- Doğru, T., Bulut, U., Koçak, E., Işık, C., Suess, C., & Sırakaya-Türk, E. (2020). The nexus between tourism, economic growth, renewable energy consumption and carbon dioxide emissions: Evidence from OECD countries. *Environmental Science and Pollution Research*, 27, 40930-40948. <https://doi.org/10.1007/s11356-020-10110-w>
- Drucker, P.F. (2003). *Yenilikçilik içerisinde yenilikçilik disiplini*. MESS Yayınları.
- Duran-Sanchez, A., Alvarez-Garcia, J., Del-Rio-Rama, M.D.L., & Rosado-Cebrian, B. (2019). Science mapping of the knowledge base on tourism innovation. *Sustainability*, 11(2), 3352. <https://doi.org/10.3390/su11123352>
- Eagle, L., Hamann, M., & Low, D.R. (2016). The role of social marketing, marine turtles and sustainable tourism in reducing plastic pollution. *Marine Pollution Bulletin*, 107(1), 324-332. <https://doi.org/10.1016/j.marpolbul.2016.03.040>
- Elçi, S. (2006). *İnovasyon: Kalkınmanın ve rekabetin anahtarı*. Nova Yayınları.
- Gomezeli, D.O. (2016). A systematic review of research on innovation in hospitality and tourism. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 28(3), 516-558. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-10-2014-0510>
- Guttentag, D. (2015). Airbnb: Disruptive innovation and the rise of an informal tourism accommodation sector. *Current Issues in Tourism*, 18(2), 1192-1217. <https://doi.org/10.1080/13683500.2013.827159>
- Hjalager, A., M. (2002). Repairing innovation defectiveness in tourism. *Tourism Management*, 23(2002), 465-474. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(02\)00013-4](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(02)00013-4)

- Hjalager, A.M. (2010). A review of innovation research in tourism. *Tourism Management*, 31(1), 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2009.08.012>
- Işık, C., & Aydın, E. (2016). Bilgi paylaşımının yenilikçi iş davranışına etkisi: Ayder Yaylası konaklama işletmeleri üzerine bir uygulama. *Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 5(2), 75-103.
- Işık, C., Aydın, E., Doğru, T., Rehman, A., Sırakaya-Turk, E., & Karagöz, D. (2022). Innovation research in tourism and hospitality field: A bibliometric and visualization analysis. *Sustainability*, 14(13), 7889. <https://doi.org/10.3390/su14137889>
- Işık, C., Küçükaltan, E.G., Sedat, T., Akoğul, E., Uyrun, A., Hajjyeva, T., & Bayraktaroğlu, E. (2019). Tourism and innovation: A literature review. *Journal of Economy*, 1(2), 98-154.
- Işık, C., Ahmad, M., Pata, U.K., Ongan, S., Radulescu, M., Adedoyin, F.F., Bayraktaroğlu, E., Aydın, S., & Ongan, A. (2020). An evaluation of the tourism-induced environmental kuznets curve (T-EKC) hypothesis: Evidence from G7 countries. *Sustainability*, 12(21), 9150. <https://doi.org/10.3390/su12219150>
- Jung, H.S., & Yoon, H.H. (2018). Improving frontline service employees innovative behavior using conflict management in the hospitality industry: The mediating role of engagement. *Tourism Management*, 69, 498-507. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.06.035>
- Kanter, R.M. (1983). *The change masters*. Simon and Schuster.
- Kırım, A. (2008). *Arınan Kırım'dan inovasyon dersleri*. OM Yayıncılık.
- Kim, M.S., & Koo, D.W. (2017). Linking LMX, engagement, innovative behavior and job performance in hotel employees. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29(12), 3044-3062. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-06-2016-0319>
- Köseoğlu, M.A., Şehitoğlu, Y., & Parnell, J.A. (2016). The evolution of business ethics research in the realm of tourism and hospitality. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 28(8), 1598-1621. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-04-2015-0188>
- Lee, C., Hallak, R., & Sardeshmukh, S.R. (2016). Innovation, entrepreneurship and restaurant performance, a higher-order structural model. *Tourism Management*, 53, 215-228. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.09.017>
- Li, M., & Hsu, C.H.C. (2016). Linking customer-employee exchange and employee innovative behavior. *International Journal of Hospitality Management*, 56, 87-97. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2016.04.015>
- Manga, M. (2018). *İnovasyon ve Turizm İlişkisi, Makroekonomik Göstergelerle Turizm Ekonomisi*. Nobel Yayıncılık.
- Marakova, V., & Medvedova, M. (2016). Innovation in tourism destinations. *Forum Scientiae Oeconomia*, 4(1), 33-43.
- Marasco, A., De Martino, M., Magnotti, F., & Morvillo, A. (2018). Collaborative innovation in tourism and hospitality: A systematic review of the literature. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 30(6), 2364-2395. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-01-2018-0043>
- OECD Oslo Kılavuzu (2005). *Yenilik verilerinin toplanması ve yorumlanması için ilkeler*. 3. Baskı, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Avrupa Birliği İstatistik Ofisi.
- OECD Oslo Manual (2018). *The measurement of scientific, technological and innovation activities, guidelines for collecting, reporting and using data innovation*. <https://www.oecd-ilibrary.org/>. Erişim Tarihi: 20 Kasım 2023.
- Ömür, A.G. (2016). *Yenilikçi örgütlerde inovasyon dinamikleri ile inovasyon performansı arasındaki etkileşim ve İSO inovasyon ödüllü kuruluşlarda nitel bir araştırma*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Paget, E., Dimanche, F., & Mounet, J.P.A. (2010). A tourism innovation case: An actor-network approach. *Annals of Tourism Research*, 37(3), 828-847. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.02.004>

- Pikkemaat, B., Peters, M., & Bichler, B.F. (2019). Innovation research in tourism: Research streams and actions for the future. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 41, 184-196. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2019.10.007>
- Rusu, S., Isac, F., & Cureteanu, R. (2013). Innovation, tourism and entrepreneurship. *Lucrari Stiintifice Seria I*, 15(4), 187-190.
- Schumpeter, J.A. (1939). *Business cycles a theoretical, historical and statistical analysis of the capitalist process*. New York, London.
- Segui-Amortegui, L., Clemente-Almendros, J.A., Medina, R., & Grueso, M. (2019). Sustainability and competitiveness in the tourism industry and tourist destinations: A bibliometric study. *Sustainability*, 11(22), 6351. <https://doi.org/10.3390/su11226351>
- Serrano, L., Sianes, A., & Ariza-Montes, A. (2019). Using Bibliometric methods to shed light on the concept of sustainable tourism. *Sustainability*, 11(24), 6964. <https://doi.org/10.3390/su11246964>
- Teixeira, S.J., & Ferreira, J.J.M. (2018). A bibliometric study of regional competitiveness and tourism innovation. *International Journal of Tourism Policy*, 8(3), 214-243. <https://doi.org/10.1504/IJTP.2018.094483>
- Tiryakioğlu, M. (2004). *Yenilikçi rekabeet stratejiler açısından türk imalat sanayii ve yenilikçilik*. III. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiri Kitabı, Eskişehir, 25-26 Kasım, 511.
- Triantafyllidou, E., & Tsiaras, S. (2018). Exploring entrepreneurship, innovation and tourism development from a sustainable perspective: Evidence from Greece. *Journal for International Business and Entrepreneurship Development*, 11(1), 53-64. <https://doi.org/10.1504/JIBED.2018.090020>
- Tussyadiah, I.P. (2016). The influence of innovativeness on on-site smartphone use among American travelers: Implications for context-based push marketing. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 33(6), 806-823. <https://doi.org/10.1080/10548408.2015.1068263>
- Uzun, C. (2020). Turizm işletmelerinde inovasyon stratejileri. *Turizm Fakültesi Dergisi*, 23(2), 271-294.
- Ülker, P., Örnek, N., & Çalhan, H. (2020). Turizm dergilerinde yayınlanan inovasyon başlıklı makalelerin bibliyometrik profili. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(1), 103-123. <https://doi.org/10.24010/soid.554535>
- Vassal, J. (1971). Contribution a l'etude de la morphologie des plantules d'acacia, acacias insulaires des oceans indien et pacifique: Australie, formose, iles maurice et Hawaïi: 2me partie, Les Acacia Bipennes: Pulchellae, Botryocephalae, Gummiferae, *Bull. Soc. Hist. Nat. Toulouse*, 107(1-2), 247-278.
- Waltman, L., Eck, N.J., & Noyons, E.C. (2010). A unified approach to mapping and clustering of bibliometric networks. *Journal of Informetrics*, 4(4), 629-635. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2010.07.002>
- Weidenfeld, A., Williams, A.M., & Butler, R.W. (2010). Knowledge transfer and innovation among attractions. *Annals of Tourism Research*, 37(3), 604-626. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2009.12.001>
- Yang, J.T. (2008). Individual attitudes and organisational knowledge sharing. *Tourism Management*, 29(2), 345-353. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2007.03.001>

EXTENDED SUMMARY

Tourism innovation has become a main research topic that has developed significantly in recent years. As scientific production about articles innovation in tourism increases, it becomes necessary to conduct systematic reviews (Duran Sanchez, Alvarez Garcia, Del Rio Rama & Rosado Cebrian, 2019). Although the phenomenon of innovation in tourism attracts the attention of both practitioners and researchers, the relevant literature is still insufficient (Gomezelj, 2016) and there is still a need for systematic research examining the subject of innovation in tourism (Teixeira & Ferreira, 2018). It is obvious that there is a need for review (Marasco, Martino, Magnotti & Morvillo, 2018). It is stated that the issue of innovation in tourism is considered very important by many researchers, especially in terms of businesses. In addition, it is emphasized that there is a need in the relevant field and there are still a limited number of studies (Ülker, Örnek & Çalhan, 2020).

The main purpose of this study is to reveal the time-based change and development of articles on innovation in tourism in the subject area of the WoS database through statistical analysis. The research data consists of articles on innovation in tourism in journals published in SCI-Expanded, SSCI and A&HCI indexes in the WoS database between 1991 and 2024. In line with the purpose of the study, a scanning process was carried out in the WoS database, taking into account determined criteria and filtering. In the study, articles on innovation in tourism were tabulated and mapped according to years, keywords, article and citation numbers of authors, journals and universities. In addition, mapping was made regarding the co-citation status of authors, journals and universities. It is thought that the study is different from other studies in terms of the approach it takes in the process of determining articles on innovation in tourism, and that it is a study that provides up-to-date information and has an original structure, as it covers all articles in this field starting from 1975 until January 3, 2024. In addition, it is thought that the methods and research findings presented in this study can guide future studies on tourism innovation.

Considering the bibliometric findings of this study, it is revealed that the first article on innovation in tourism was published in 1991 and the number of articles has increased significantly since 2008. In the articles, it was found that the most used keywords after the tourism and innovation were “sustainability”, “sustainable development” and “covid-19”. Based on this, it can be said that there has been a change in the use of keywords and research orientation in studies on innovation in tourism over time, and a preference and progress towards the subject of “sustainability” is taking place.

The first three authors with the most articles on innovation in tourism were determined as "C.H. Liu", "A.M. Williams", "J.S. Horng" respectively. Duran-Sanchez et al. (2019) identified the first three authors with the most articles as A.M. Hjalager, I. Booyens and C.M. Rogerson. As another evaluation, the top three authors with the highest number of citations were determined in this study as "D. Guttentag, D. Buhalis and U. Gretzel". In this respect, it is revealed that the number of citations received, as well as the number of published articles varies even in short periods of time. In the study, it was found that the first three journals that published the most articles on innovation in tourism are "Sustainability", "Tourism Management" and "International Journal of Contemporary Hospitality Management" respectively.

The most productive organisations in terms of innovation in tourism have been determined as "Hong Kong Polytechnic University", "University of Surrey", "Griffith University", "University of Johannesburg", "Sun Yat Sen University". The finding presented in this study is not place in previous studies. It can be evaluated that the issue of innovation in tourism is given great importance, especially in organisations in China. In this study, the countries produced the most articles on innovation in tourism were identified as China, Spain, USA, England and Italy. In this respect, it is revealed that the countries are close to each other in terms of the number of citations and the ranking differs in each bibliometric study.

Within the scope of co-citation analysis, a total of six citation clusters were obtained, which stand out in article co-citation. When the prominent articles in these clusters are examined, it is seen that the authors focus on the conceptualization of tourism innovation, innovation practices in tourism enterprises, and the application of different methodological approaches in tourism studies. In addition, it is understood that the authors worked on creating the infrastructure of tourism innovation and based on the basic issues for the development of tourism innovation with a perspective that reflects the interdisciplinary nature of tourism. When the findings regarding the authors' common citations were examined, a total of five citation clusters were obtained. The authors featured in these citation clusters are; “D. Buhalis, J. Hair, U. Gretzel, C. Hall, S. Gössling, I. Dwyer, A.

Hjalager, M. Porter, R. Baggio, P. Podsakoff, D. Teece, K. Tajeddini, A. Sharif, M. Peseran and M. Shahbaz”
The journals placed in citation clusters are “Tourism Management”, “Annals of Tourism Research”,
“International Journal of Hospitality Management”, “Sustainability”, “International Journal of Contemporary
Hospitality Management” and “Journal of Sustainability Research”.

Within the scope of this study, it is possible to offer some suggestions for future studies. First of all, as emphasized in the literature there is still a need for studies on innovation in the tourism. It is obvious that every study carried out in this field will contribute to the development and enrichment of the field and increase the existing knowledge. Due to the scope and limitations of the study (using only the WoS database, using the keywords “touris* and innovat*”) future researches can add different databases, different/additional keywords.